

SOĞUK SAVAŞ SONRASI REKABET VE İŞ BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE RUSYA SİYASİ İLİŞKİLERİ

Çağlar ÖZER*

Öz

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki siyasi ilişkiler Soğuk Savaş sonrası rekabet ve iş birliği kapsamında incelenmiştir. Konu ile ilgili kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, Türkiye-Rusya ilişkilerini inceleyen kitap, makale ve bilimsel yayınlar taranmıştır. Türkiye ile Rusya arasındaki Soğuk Savaş sonrası siyasi ilişkiler yaşanan bölgesel olaylar karşısında iki ülkenin rekabet ve iş birliği alanları kronolojik olarak incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planına yer verilmiş, ardından Soğuk Savaş dönemi sonrası Türkiye-Rusya siyasi ilişkileri 1991-2002 ve 2002'den günümüze olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda köklü devlet geleneğine sahip iki komşu ülke arasındaki siyasi ilişkilerin 1991-2002 yılları arasında dengeli bir seyir izlemediği, iş birliğinden çok Orta Asya ve Kafkasya'da rekabet çerçevesinde ilerlemiş olduğu değerlendirilmiştir. 2000'li yıllardan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye ve Rusya'da yaşanan iktidar değişimleriyle birlikte devlet başkanları nezdinde sürdürülen diplomatik ilişkilerle olumlu bir hal almış, farklı bölge ve alanlarda rekabet, iş birliği ve faaliyet ortaklığına doğru yol alan dengeli bir siyaset izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Türkiye Rusya Siyasi İlişkileri.

TÜRKİYE - RUSSIA POLITICAL IN THE CONTEXT OF POST-COLD WAR COMPETITION AND CO-OPERATION

Abstract

In this study, the political relations between the Republic of Türkiye and the Russian Federation were analysed in the context of post-Cold War competition and cooperation. A comprehensive literature review was conducted, and books, articles and scientific publications analysing Türkiye-Russia relations were reviewed. The post-Cold War political relations between Türkiye and Russia were examined chronologically in terms of the areas of competition and cooperation of the two countries in the face of regional events. In this context, firstly, the historical background of the relations between the two countries was provided in the study, and then the political relations between Türkiye and Russia after the Cold War period were analysed by dividing them into two periods: 1991-2002 and 2002 to the present. As a result of the study, it was evaluated that the political relations between the two

* Dr. İstanbul Kent Üniversitesi, caglar.ozzer@kent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3090-4740>

neighboring countries with deep-rooted state traditions did not follow a balanced course between 1991-2002 and progressed within the framework of competition in Central Asia and the Caucasus rather than cooperation. After the 2000s, the political relations between the two countries took a positive turn with the diplomatic relations maintained by the heads of state with the changes of power in Türkiye and Russia, and a balanced policy was pursued in different regions and areas, moving towards competition, cooperation and partnership.

Keywords: *Republic of Türkiye, Republic of Türkiye, Russian Federation, Political Relations between Türkiye and Russia.*

Giriş

Köklü bir geçmişi olan Türk-Rus ilişkilerinin, devletlerarası diplomatik ve siyasi ilişkilerinin başlangıç tarihi olarak 1492 yılı kabul edilmektedir (Topsakal, 2016, s. 34). Osmanlı İmparatorluğu döneminde Çarlık Rusya ile genellikle çekişmeli bir süreç izlemiş olan ilişkiler, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Çarlık Rusya'da 1917 yılında yaşanan Bolşevik Devrimi ile gerçekleşen yönetim değişikliğinden sonra olumlu bir zemine oturmuştur. İstiklal Harbi boyunca Rusya, Türkiye'ye malzeme ve mühimmat yardımı yaparak destek sağlamıştır.

Türkiye ve Rusya arasında 1921'de samimi bir ilişkinin temellerini atan Moskova Anlaşması imzalanmıştır. Bu yakınlaşma 1925'te Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın imzalanmasına yol açmıştır. İki ülke arasında olumlu bir atmosferde seyreden ilişkiler İkinci Dünya Savaşı sırasında olumsuzlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından uluslararası sistemin NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı) ve Varşova Paktı olarak ikiye ayrıldığı Soğuk Savaş olarak bilinen dönem yaşanmıştır. Bu süreçte Türkiye ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) karşıt kutuplarda yer almışlardır.

1991 yılında SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Türkiye-Rusya ilişkilerinde ön plana çıkan ekonomik ve ticari konulardaki etkileşimler karşılıklı ilişkileri belirleyen tutum ve yaklaşımlarda etkin birer faktör haline gelmiştir.

İçinde bulunulan süreçte aynı coğrafyada bulunan iki devlet bölgesel pek çok sorunla karşı karşıya gelmelerine rağmen dengeli bir politika izleyerek bazen rekabet bazen de iş birliği içerisinde faaliyet ortaklığı şeklinde hareket etmektedirler (Svarin 2015, s. 381).

Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki iş birlikleri ticaret, enerji, bölgesel istikrar ve güvenlik gibi çok sayıda alanda önemli ölçüde artmakla birlikte söz konusu alanların aynı zamanda her iki ülke arasındaki rekabetin en muhtemel olduğu alanlar haline geldiği de görülmektedir. Türkiye ve Rusya arasındaki iş birliği ile rekabetin de aynı derecede güçlü olduğu değerlendirilmektedir (Shlykov, 2018, s. 93).

Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin karşılıklı bağımlılık esasları çerçevesinde ilerlediği, her iki ülkenin bölgesel çatışmalarda karşı karşıya gelme veya iş birliği potansiyelinin geçmişteki rekabetlerden ziyade mevcut önceliklere bağlı olduğu, iş birliğinin şekli ve kapsamının çatışmanın hangi tarafında olduklarına göre değil ilgili sebeplere göre belirlendiği görülmektedir (Isachenko, 2021, s. 3).

Her iki ülke bölgelerinde yaşanan çatışmalara, bölgesel ve uluslararası diğer aktörlere karşı kendi önceliklerini, çıkarlarını ve nüfuzlarını en üst düzeye çıkaracakları yeni fırsatlar, yeni siyasi alanlar ve süreçler yaratmayı başarmışlardır (Cheterian, 2023, s. 1294).

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki siyasi ilişkiler Soğuk Savaş sonrası rekabet ve iş birliği kapsamında ele alınmaktadır. Bu kapsamda öncelikle iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planına yer verilmiş, devamında Soğuk Savaş'ın ardından yeni dünya düzeninde iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler, bölgesel gelişmeler nezdinde rekabet ve iş birliği kapsamında 1991-2002 ve 2002'den günümüze olacak şekilde iki döneme ayrılarak incelenmiştir.

1. TARİHSEL ARKA PLAN

Türk-Rus ilişkileri, gerilim ve çatışma dönemlerinin yanı sıra yoğun işbirliklerinin de yaşandığı çalkantılı bir tarihe sahiptir (Balta ve Çelikpala, 2020, s. 585).

Tarihsel veriler, Türkler ile Ruslar arasındaki ilişkinin 1492 yılında Moskova Knezliği'nin Osmanlı İmparatorluğu'na özel elçi göndermesiyle başladığını göstermektedir. 31 Aralık 1492'de Kırım Hanı Mengligerey aracılığı ile Osmanlı Padişahı II. Beyazıt'ın Moskova Knezi III. İvan'la yazışma yoluyla yaptığı anlaşma, bugünkü Türkiye-Rusya ilişkilerinin resmi başlangıcı sayılmaktadır (Suyundikov, 2021, s. 229-230).

Osmanlı İmparatorluğu sürecinde Rusya Çarlığı ile ilişkiler zaman zaman çatışma, zaman zaman da rekabet halinde ilerlemiştir. Rusya ile Türkiye'nin karşıt saflarda yer aldığı Birinci Dünya Savaşı sırasında Ekim 1917'de Çarlık Rusya'da Bolşevik Devrimi yaşanmıştır. Bu durum Çarlık Rusya'sının çöküşüne ve yeni kurulan Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerde önemli bir değişime yol açmıştır. 1918'de Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki savaş durumuna son veren Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştır. 1917 yılından Stalin'in Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmesine kadar geçen dönemde hem Türkiye hem de Sovyetler Birliği, uluslararası sistemde iki yeni devlet olarak varlıklarını güvence altına almak ve kendi hükümetlerini kurmakla meşgul olmuşlardır. Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından işgal ettiği toprakları geri almaya ve cumhuriyete geçiş odaklanırken, Sovyetler Birliği ülkedeki yeni devrim ve iç savaş yoluyla Romanov Hanedanı'nın yeniden iktidara gelmesini engelleme gayretleri içerisinde olmuştur (Yeltin, 2019, s. 28-29).

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Rusya ile sadece Kafkasya cephesinde savaşmıştır. 1917 yılında Bolşevik Devrimiyle birlikte Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 18 Aralık 1917'de Erzincan Ateşkes Anlaşması imzalanmış ve iki ülke arasındaki savaş sona ermiştir (Topsakal, 2016, s. 45).

İki ülke arasında 16 Mart 1921 tarihinde imzalanan "Sovyet Rusya Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması" ile yakın ilişkilerin temeli oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte iş birliği içerisinde ilerleyen ilişkiler, savaş öncesinde gerilmeye başlamış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen uluslararası sistemde oluşan Doğu-Batı bloğunda Türkiye ve SSCB karşıt kutuplarda yer almışlardır. Bu iki blok arasında yaşanan ve "Soğuk Savaş" olarak nitelendirilen durum kısa sürede uluslararası ortamda ülkelerin dış politikalarına da yansımıştır. Bu iki kutuplu uluslararası sistem Türkiye'yi dış politikasını yeniden şekillendirmeye yöneltmiştir (Ural ve Topçu, 2016, s. 520). 1952'de Türkiye'nin NATO'ya üye olması SSCB tarafından kınanmış, Türkiye, ise örgüte katılımının yalnızca savunma amaçlı olduğunu açıklamıştır (İşyar, 2021, s. 227).

Türkiye, soğuk savaş döneminde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Batı ile ilişkilerini sürdürmüş ve SSCB ile de ilişkilerin geliştirilmesi çerçevesinde denge politikası izlemiştir (Mammadova, 2019, s. 24).

2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN RUSYA DIŞ POLİTİKASI

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye-Rusya ikili ilişkileri oluşan yeni konjonktürde yeniden şekillenmiştir (Özbay, 2011, s. 36). Bu kapsamda Türkiye'nin Rusya dış politikası bir değişim sürecine girmiştir. Türkiye'de Rusya'ya yönelik geleneksel "düşman" algısı, yerini tedbire ve yeni arayışlara bırakmıştır (Arafat ve Alnuaimy, 2011, s. 105).

2.1. 1991-2002 Dönemi

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından iki ülke arasındaki ilişkiler, yenedünya düzeninde bölgesel çıkarlar çerçevesinde bir geçiş dönemi yaşamıştır. Rusya Federasyonu, 25 Mayıs 1992'de Türkiye Cumhuriyeti ile Dostluk ve İş birliği Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile iki ülke arasında resmi olarak yeni dönem diplomatik ilişkiler kurulmuştur. İki ülke, ilişkilerine hukuki bir temel oluşturulmuş ve bu çerçevede ikili ilişkilerin geliştirilmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu olumlu yaklaşım Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in görev süresi boyunca devam etmiştir (Arafat ve Alnuaimy, 2011, s. 105).

Bu süreç boyunca Türkiye, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan bölgenin Türk dünyasının etkisi altına gireceği ve 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağı yönünde tezler ileriye sürmüştür. Buna karşın Rusya, kaybettiği gücünü ve etki alanını geri kazanmaya yönelik politikalar uygulamaya çabalamıştır. Rusya'nın 1993'teki askeri doktrinleri ve Kafkaslar ile Orta

Asya'daki devletler üzerinde yeniden hâkimiyet kurmayı hedefleyen "Yakın Çevre" politikası, Türkiye ile Rusya arasında rekabet ortamının oluşmasına neden olmuştur. Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrasında gelişen ilişkilerde iş birliği imkânı ikinci planda kalmış, her iki ülke Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde güç ve nüfuz mücadelesine girmişlerdir (Gökçe, 2008: 194-197).

2.1.1. Yeni Kurulan Türk Cumhuriyetleri

SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri'ni resmen tanıyan ilk ülkelerden biri olarak Türkiye, 1991-1993 yılları arasında bölgede örnek teşkil eden bir rol model ülke olma gayretleriyle Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu zayıflatmaya yönelik politika izlemiştir (Erol, 2012, s. 6).

Türkiye bu süreçte bağımsızlığını yeni kazanan ülkeleri plansız ve hazırlıksız bir biçimde etkileme çabası içerisine girmiştir. Bu süreç Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikasına karşı Rusya'nın herhangi bir engelleme gayretine girişmediği bir dönem olarak algılanmıştır. Öte yandan bölgede İran etkisinin artış göstermesinden endişe duyan ABD ve diğer Batılı ülkeler de Türkiye'yi bir model olarak ön plana çıkararak bölge üzerindeki etkisini artırmaya yönelik destek sağlamışlardır. Bölgede İran yanlısı yönetimlerin oluşturulmasına sıcak bakmayan Batılı ülkeler Türkiye'ye destek vermiş, Rusya da benzer nedenlerle Türkiye'nin bu politikasına çekimser kalmış, bağımsızlıklarını yeni kazanan Türk Cumhuriyetleri de öncelikle bağımsızlıklarını pekiştirebilmek ve dış dünyaya uyum sağlamak amacıyla Türkiye'ye yakınlaşmaya çalışmışlardır. Ancak, Türkiye 1993-1995 yılları arasında uyguladığı dış politikalar ile bölge devletleriyle ilişkilerini arzu ettiği seviyeye yükseltememiş, bu dönem Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri için dış kırıklığının yaşandığı bir süreç olmuştur (Erol, 2012, s. 6). Rusya ise bu dönemde bölgede tekrar nüfuzunu artırmayı başarmıştır (Erol, 2012, s. 6). Rusya'nın bölgedeki dış politikası Türkiye'nin hareket kabiliyetini sınırlamıştır. Bunun sonucunda Türkiye, önceki iddialı tavrından vazgeçerek, Orta Asya Türk Devletlerinin Türkiye'den uzaklaşmasını engellemeye odaklanmıştır (Sönmezoglu 2016, s. 723-725).

Türkiye, 1995'ten itibaren gerek kendi gücünü gerekse de bölgesel dinamikleri daha doğru değerlendiren, Rusya'yı izole etmeyen, daha gerçekçi, dengeli ve karşılıklı faaliyet ortaklığına dayanan bir siyaset geliştirmeye başlamıştır (Erol, 2012, s. 6).

2.1.2. Çeçenistan Sorunu

1990'lı yıllar boyunca Türkiye ile Rusya arasındaki bölgesel rekabet, potansiyel ortaklık fırsatlarının değerlendirilmesini engellemiş ve bu bağlamda Karadeniz ve Kafkasya'daki çıkar çatışmaları 1990'lı yıllar boyunca devam etmiştir (Özdal vd., 2013, s. 20).

Rusya'nın Aralık 1994'te Çeçenistan'da başlattığı askeri müdahale, Türkiye-Rusya ikili ilişkilerinde gerilimin tırmanmasına katkıda bulunan

önemli bir faktör olmuştur. Her ne kadar Rus hükümeti askeri müdahaleyi bir iç mesele olarak görse de özellikle Türkiye kamuoyu Rusya'nın eylemlerine sert tepki göstermiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren Çeçen diasporası da Ankara'yı bu süreçte daha aktif rol almaya çağırmıştır (Büyükcakıncı, 2012, s. 803). Çeçenistan'ın özerkliğini tanımamasına karşın özgürlüğünü tanımayan Rusya'ya karşı 1995-1996 ve 1999-2009 yılında yaşanan savaşlar sürecinde Rusya Türkiye'nin Çeçenistan yanlısı bir taraf izlediğini, Çeçenlere askeri yardımda bulunduğunu öne sürmüştür. Türkiye ise bu meselenin Rusya'nın bir iç meselesi olduğunu, ancak Rusya'nın Çeçenlere yaptığı şiddetin doğru olmadığını, Rusya'nın toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu beyan etmiştir (Yılmaz, 2011, s. 35-36). Savaş Rusya'nın galibiyeti ile Çeçenistan'ın Rusya sınırları içerisinde bir özerk bir cumhuriyet olarak kalması ile son bulmuştur.

Yaşanan tüm bu sorunlar ve çatışmalara karşın iki ülke arasında önemli iş birlikleri de sağlanmıştır. 1992-1996 yılları arasında Türkiye ile Rusya arasında bilim, teknoloji, eğitim, kültür ve ekonomik iş birliği alanlarını kapsayan protokoller imzalanmıştır (Yeltin, 2019, s. 41). Rusya'nın sahip olduğu doğal gazın Karadeniz'den Türkiye Cumhuriyeti'ne Taşınmasına İlişkin Mavi Akım Anlaşması, 15 Aralık 1997'de Ankara'da imzalanmıştır. (Yılmaz ve Yakşı, 2016, s. 34).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1990'lı yıllarda Türk-Rusya ilişkileri ikili bir sürece evrilmiştir. 1990-2000 döneminin ilk yarısına olumsuz bir atmosfer ve "rekabet" olgusu damgasını vururken, ikinci yarısında ise "iş birliğine" doğru bir değişim yaşanmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler ekonomik etkileşimlerle başlamış ve sonunda siyasi, güvenlik ve enerji konularını da içerecek şekilde genişlemiştir. Türkiye ve Rusya'nın karşılıklı olarak birbirine bağımlı olduğu bu dönemde çeşitli konulardaki rekabet durumu her iki ülkenin de bu ilişkiden tam anlamıyla yararlanmasına engel olmuştur (Yeltin ve Işık, 2017, s. 41).

2.1.3. I. Dağlık Karabağ Savaşı

Dağlık Karabağ, Azerbaycan ile Ermenistan sınırlarının kesiştiği noktada 18.000 km² yüzölçümüne sahip Karabağ'ın 4392 km²'lik bir alanını kapsamaktadır (Alkan ve Mehdizadehyoushanlouei, 2023, s. 207).

Dağlık Karabağ bölgesi, SSCB döneminden bu yana Ermenistan ile Azerbaycan arasında tartışmalı bir konu olmuştur. SSCB döneminde merkezi hükümet tarafından bastırılan bu sorun, Azerbaycan ve Ermenistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir.

SSCB'nin son dönemlerinde Azerbaycan yönetiminde bulunan Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'nin Ermenistan'a katılması yönünde Karabağ Meclisi bir karar almıştır. Ancak SSCB bu kararı reddederek 18 Temmuz 1988'de Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'ın bir parçası olarak kalmasına karar vermiş, Ocak 1989'da Dağlık Karabağ doğrudan merkeze bağlanmıştır (Karağaç, 2021, s. 18). Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra 26 Kasım 1991'de bölgeyi doğrudan Azerbaycan'a bağlayacağını ilan etmesi üzerine Dağlık

Karabağ Ermenileri de 10 Aralık 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1992 yılında Rus kuvvetlerinin Dağlık Karabağ'dan çekilmesiyle bölgede Ermenistan ile Azerbaycan arasında çatışmalar başlamıştır. Ermenistan, Rusya'nın yardımıyla Dağlık Karabağ'ı 1993-1994 yıllarında yaşanan savaşla işgal etmiştir (Sapmaz ve Sarı, 2012, s. 4). SSCB'nin dağılmasıyla başlayan savaş, yaklaşık 25.000-30.000 kişinin ölümü ve bir milyondan fazla kişinin yerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır (Euronews, 2023).

Ermenistan tarafından saldırılar zaman zaman katliam boyutuna ulaşmış, çeşitli insan hakları ihlalleri yaşanmıştır. Rusya'nın gözetiminde 1994 yılında ateşkes ilan edilmiş olsa da taraflar arasındaki çatışmalar zaman zaman devam etmiştir (Sapmaz, 2012, s. 3-4). Ateşkes anlaşması binlerce kez ihlal edilmiş ve bunun sonucunda çok sayıda insan ölmüştür. Sorunu çözmek için kurulan Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu, kısmi diplomatik çabalara yönelik köklü bir adım atamamış ve sorun barışçıl yollarla çözüme kavuşturulamamıştır (Sarıkaya, 2021, s. 85).

Türkiye bu süreçte her zaman Azerbaycan'ın yanında yer alırken Rusya ise Ermenistan'ı destekleyen politikalar izlemiştir (Özdemir, 2021, s. 91).

2.2. 2002'den Günümüze Kadar Olan Dönem

İki ülke arasında 16 Kasım 2001'de imzalanan "İkili İş Birliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa" başlığını taşıyan "Avrasya'da İş Birliği Eylem Planı" Türkiye-Rusya ikili ilişkilerinde içinde bulunduğumuz döneme yön veren belirleyici belge olarak değerlendirilmektedir. Bu belge Avrasya bölgesinde iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. İki ülke arasında 2002 yılında askeri iş birliği anlaşmasının imzalanması, NATO üyesi Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde önemli bir değişime işaret etmiştir. Bu yeni iş birliği Karadeniz'den başlayarak tüm Avrasya'ya yayılma potansiyeli taşımaktadır. Bu gelişme, geçmişte Türk-Rus ilişkilerini belirleyen geleneksel rekabet söyleminin yerine iş birliğini ön planda tutan yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir (Çelikpala, 2015, s. 130).

Türkiye-Rusya politik ilişkileri 2000'li yıllar süresince yoğun bir diplomasi trafiğinin gerçekleşmesine sahne olmuştur. Devlet Başkanları seviyesinde kurulan olumlu ilişkilerin etkisiyle ülkeler arasındaki ilişkilerde rekabet ve çatışma yerine faaliyet ortaklığı anlayışı çerçevesinde bir güven ortamı oluşmaya başlamıştır (Özbay, 2013). Bu kapsamda Vladimir Putin'in Rusya Devlet Başkanı sıfatıyla 2004'te gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti ve buna karşılık 2005 yılı Ocak ayında dönemin T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı Rusya ziyareti, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi bakımından oldukça önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

2.2.1. Rusya Gürcistan Savaşı

Rusya ile Gürcistan arasında 2008 yılında kısa süreli bir savaş yaşanmıştır. Savaş sürecinde ABD'nin Türk Boğazlarını kullanarak Karadeniz üzerinden Gürcistan'a destek amaçlı gemiler göndermek istemesi

Rusya'nın tepkisine sebep olmuştur. Türkiye ABD'nin bu isteğinin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ne aykırı olacağını açıklaması üzerine ABD geri adım atmış ve sadece üç küçük gemi gönderebilmiştir (Kırdar, 2008, s. 65).

Yaşanan bu uluslararası krizde Montrö Sözleşmesi koşullarına tam olarak riayet ederek tarafsızlığını koruması, Türkiye'ye Rusya nezdinde itibar kazandırmıştır (Özdal, 2016: 218-220).

2.2.2.Ukrayna Krizi

Ukrayna krizi, Rusya'nın 2014 yılında Kırım adasını işgal etmesiyle başlamış ve bölgesel bir krize yol açarak Rusya ile aktif diyalog ve ilişkilerde bozulmaya yol açmıştır (Uygur, 2022, s. 81).

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından Karadeniz'deki güç dengesinin değişmesi Türkiye'yi endişelendirmiştir. Rusya, 2042 yılına kadar kiraladığı Kırım'daki deniz üssünün kontrolünü tamamen ele geçirmiş ve yerleştirdiği füzelerle dengeleri Batı aleyhine değiştirmiştir. Türkiye, Kırım'da yaşayan Tatarların haklarını savunmaya çalışmış ancak Tatar meclisinin faaliyetlerinin durdurulmasını engelleyememiştir. Rusya ile Ukrayna arasında 2014'te yaşanan kriz, Türkiye-Rusya ilişkilerini etkilemiş ve Türkiye bu havzada istikrar ve güvenlik için bir orta yol bulmaya çalışmıştır.

Türkiye, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu beyan ederek ilhakı reddetmiştir. Türkiye, bu dönemde daha önceki Gürcistan krizinde olduğu gibi Batılı güçlerin gizlice dayatmalarına karşın Ukrayna krizinde de Montrö Sözleşmesi'ne sadık kalarak, Rusya ile sağlıklı bir diplomasi yolunu izlemiştir (Uygur, 2022, s. 81).

Türkiye, Rusya ile siyasi ve ekonomik iş birliğini sürdürürken, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etme kararına karşı çıkmakta ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımlarına farklı yaklaşmakta ve Rusya ile iş birliğine zarar verecek politikalardan kaçınmaktadır (Erşen ve Dal, 2018, s. 49).

2.2.2. Suriye İç Savaşı

Yakın dönemde iki ülke arasında devam eden bölgesel bir sorun ise Suriye meselesidir. Suriye, savrulduğu iç savaş sürecine Rusya'yı davet ederek sürece müdahil etmiştir. 2015 yılından itibaren Rusya, Suriye'ye yerleşerek söz konusu savaşın aktif tarafı olmuştur. Krizin başından beri Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunan ve Suriye sahasında gerek rejim destekli gerekse batı ve Rusya destekli terör örgütlerine karşı mücadele eden ve Suriye'nin demokratik dönüşümüne destek veren Türkiye, Moskova anlaşmasının sağlam zemini üzerinde inşa edilmiş ikili ilişkileri korumaya azami dikkat göstermiştir (Uygur, 2022, s. 82-83).

Suriye'de iç karışıklıkların yaşanmasına yönelik olarak Türkiye Suriye hükümetinden halkın istediği reformları yapması gerektiği yönündeki

taleplerini iletmiş, Suriye hükümetinin talepleri karşılayamaması üzerine Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler olumsuz bir hal almıştır. Bu sorun Türkiye'yi dolaylı olarak etkileyerek, Suriye rejiminin kendi halkına yönelik eylemlerine karşı Suriye muhalefetine yanında yer almasına neden olmuştur. Suriye'deki krizin derinleşmesi Türkiye sınırında terör örgütlerinin etki alanlarını genişletmesine olanak sağlamıştır. Bu durum Türk topraklarındaki terörist saldırıların artmasına yol açmış ve sonuçta Türkiye'nin sınırlarını ve vatandaşlarını korumak için askerî harekât başlatmasıyla sonuçlanmıştır.

Suriye krizi sırasında rejim yanlısı bir duruş sergilemeyi tercih eden Rusya, Suriye krizinde aktif rol üstlenmiştir. Türkiye ile Rusya'nın, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunarak barışın tesis edilmesi için iş birliğine yönelik politikalar izledikleri değerlendirilmektedir (Özer, 2021, s. 54).

Suriye'de süreç devam ederken Türk Hava Sahasını ihlal eden Rus savaş uçağının 24 Kasım 2015'te düşürülmesi neticesinde iki ülke arasında gerginlik yaşanmış ve bu bağlamda Rusya Türkiye'ye ekonomik yaptırımlar uygulamaya başlamıştır (Russel, 2021). Rusya söz konusu yaptırımlar kapsamında Türkiye'den ithal ettiği bazı zirai ürünlere ithalat engeli koymuş, Türk vatandaşlarının Rusya'da istihdamına yönelik sınırlamalar getirmiş, tek taraflı olarak vizeleri askıya almıştır. Bu yaptırımlar sebebiyle Türkiye'nin dış ticaret hacmi azalmış, Rusya'daki yatırımları olumsuz etkilenmiş, Akkuyu nükleer enerji santrali projesi konusunda da belirsizlikler yaşanmıştır. Rusya'nın yaptırım kararları her iki ülkenin de ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve maddi zararlara yol açmıştır (Özkurt, 2019, s. 23). İki ülke arasındaki ticaret hacmi 31 milyar dolardan 2016'nın ilk yarısında 8,5 milyar dolara düşmüştür (Cheterian, 2023, s. 1276).

Türkiye'nin düşürülen savaş uçağı hususundaki üzüntülerini bildiren mektubu sonrasında iki ülke taraflarının pragmatik ve yapıcı siyaset izlemeleri sonucu bu gerilim süreci aşılmıştır (Erşen ve Parlar Dal, 2018, s. 52).

Suriye krizinin çözümü için Türkiye, Rusya ve İran'ın katılımıyla Aralık 2016'da Moskova'da, Ocak 2017'de Astana'da bir araya gelinerek Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı gösterildiğini ifade eden bir ortak bildiri imzalanmış ve Suriye'de ateşkes devreye girmiştir (İsmayil, 2017, s. 197).

Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler 2020 yılında Suriye'de Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) unsurlarına yönelik yapılan saldırıda 36 Türk askerinin şehit olması üzerine Türkiye Bahar Kalkanı Harekâtı'nı başlatmıştır (İpek ve Güler, 2021, s. 86).

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 5 Mart 2020'de bir heyet ile Rusya'ya gerçekleştirdiği ziyaret neticesinde "İdlib bölgesindeki tüm askerî faaliyetlerin 6 Mart 2020 gününden itibaren durdurulması, kritik öneme sahip ana ikmal yolu olan M4 kara yolunun 6 km kuzeyi ve 6 km güneyini kapsayan bir güvenli bölgenin oluşturulması ve burada Türk ve Rus askerlerinin devriye görevi yapması" konularında anlaşmaya varılmıştır (CNN, 2020). Suriye'de barışın yerleştirilmesi için her iki ülke iş birliği

içerisinde faaliyetlerini anlaşmalar çerçevesinde yürütmeye devam etmektedirler.

2.2.3. Libya'daki İç Karışıklıklar

Arap Baharı sürecinde iç karışıklıkların yaşandığı ülkelerden birisi de Libya'dır. Bu süreç içerisinde 17 Şubat 2011'de Libya'da bir halk devrimi gerçekleşmiştir. Yaşanan iç karışıklıklar sonucunda 20 Ekim 2011'de Libya lideri Kaddafi linç edilerek öldürülmüş ve 42 senelik Kaddafi dönemi sona ermiştir (Kibar-Önder, 2021, s. 144).

Libya'da yaşanan olaylar sürecinde Türkiye ve Rusya farklı strateji ve politikalar yürütmüştür. Kaddafi sonrası yaşanan gelişmelerde Türkiye Birleşmiş Milletler tarafından Libya'daki meşru güç olarak tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti yanlısı politika izlerken, Rusya Libya'nın 2/3'ünü kontrol altında tutan Hafter yanlısı politika izlemektedir (BBC, 2020). İki ülkenin farklı politikalarına rağmen ilişkilerini olumlu bir şekilde sürdürmeye çalıştıkları, uluslararası diyalog ve diplomasi yoluyla Libya'daki sorunların çözümü konusunda aynı fikirde oldukları gözlenmektedir.

2.2.4. Enerji İlişkileri

Rusya dünyanın en büyük doğal gaz ihracatçısı, ikinci büyük petrol ihracatçısı ve üçüncü büyük kömür ihracatçısıdır (Szulecki ve Overland, 2023, s. 413). Rusya enerji ihracatında Türkiye'ye, Türkiye ise doğalgaz kaynağı olarak yüksek oranda Rusya'ya bağımlıdır (Cheterian, 2023, s. 1282).

Rusya, Kafkasya ve Hazar Bölgesi'nde uyguladığı enerji politikaları ile bölgedeki etkinliğini devam ettirmek istemektedir. Rusya'nın bu bölgede SSCB dönemi gibi egemenlik anlayışıyla davranması, Hazar Bölgesi'nde ve Kafkasya'da Batılı devletlerin etkisini azaltmak ve Kafkasya'da Türk bütünlüşmesini engellemek için Ermenistan'la yakınlaşmış olması, Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle Kafkasya ve Hazar Bölgesi, Türkiye ve Rusya'nın çıkarlarının en fazla çakıştığı bölge olarak görülmektedir. Rusya Türkiye'yi enerji kaynaklarını güvenli bir biçimde dış piyasalara aktaracak bir ülke olarak görmektedir. Türkiye ise enerjide AB odaklı bir politika gerçekleştirmeye daha meyillidir. Diğer taraftan Türkiye FSRU (Floating Storage Regasification Unit - Yüzer Depolama ve Tekrar Gazlaştırma Ünitesi) ve LNG (Liqufied Natural Gas - Sıvılaştırılmış Doğal Gaz) gibi enerji depolama çalışmalarını kendi ülkesinde sürdürmeye devam etmekte olup Tuz Gölü yer altı doğal gaz depolama tesisi geliştirme projesini 2024'e kadar China CAMC Engineering - IC İÇTAŞ inşaat konsorsiyumu ile tamamlayacaklarını beyan ederek enerji ilişkilerinde tek alternatifin Rusya olmadığını açıkça göstermiştir (Akgül, 2007, s. 137).

Son yıllara kadar Türkiye-Rusya arasındaki enerji iş birliği süreci kesintisiz biçimde devam etmiş ve 2016 yılı Ağustos ayı içerisinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Rusya'ya resmi ziyaretinde Türk-Rus ortak yatırım konseyi oluşturulmasına, Akkuyu nükleer

enerji santrali inşaatına devam edilmesine, Türk Akımı doğal gaz boru hattının 2019 yılında hizmete açılacak biçimde yapımına başlanmasına karar verilmiştir (Erşen, 2016, s. 162). Rusya, nükleer santral inşaatını hızlandırmak amacıyla Temmuz 2022'de 5 milyar dolar aktararak Türkiye'nin döviz rezervlerin artmasına katkı sağlamıştır (Cheterian, 2023, s. 1283). Nitekim 27 Nisan 2023 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın video konferans aracılığıyla katılımı ile Akkuyu Nükleer Güç Santrali tesisinin açılışı gerçekleştirilmiştir (BBC, 2023).

Yine 2016 yılında iki ülke arasında Türk Akım doğal gaz projesinin anlaşması yapılmış ve 08 Ocak 2020'de proje tamamlanarak, açılışı gerçekleştirilmiştir. Türk Akım Projesi Ukrayna'dan geçen eski bir boru hattının yerini alarak Bulgaristan ve Kuzey Makedonya'ya gaz sağlamaktadır (Cheterian, 2023, s. 1282). Türk Akım doğal gaz boru hattının 31,5 milyar metreküp kapasitesi bulunmaktadır (BBC, 2022).

Türkiye-Rusya arasındaki enerji iş birliği, Ekim 2022'de Kazakistan'ın Astana kentinde Rusya devlet başkanı Putin ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasında yapılan ve Rusya liderinin Rusya doğal gazını Avrupa'ya ihraç etmek için Türkiye'yi büyük bir gaz merkezi haline getirmeyi önerdiği zirvenin ardından yeni bir seviyeye ulaşmıştır. Bu, Putin'e göre Ukrayna ile yaşanan savaştan dolayı Rus gazının Almanya'ya taşınmasını sağlayan Kuzey Akım 1 ve Kuzey Akım 2 enerji nakil hatlarının 'güvenilir' olmadığı bir dönemde gerçekleşmiştir (Cheterian, 2023, s. 1283).

Türkiye - Rusya enerji ilişkilerinin Hazar Denizi'nin statüsündeki değişiklikler ile Azerbaycan - Ermenistan arasındaki yaşanan savaştan sonra bölgede oluşan yeni durum çerçevesinde rekabet ve iş birliği çerçevesinde artarak devam edeceği değerlendirilmektedir.

2.2.5. Güvenlik ve Savunma İş Birliği

15 Temmuz 2016'da Türkiye'de yaşanan darbe girişiminde ABD ve NATO'nun net tutum sergilememesine karşın Rusya'nın, Türk hükümetine desteğini açıkça ifade etmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır (Erşen, 2016, s. 163). 2018 yılında Vladimir Putin'in 4'üncü kez Rusya devlet başkanı seçilmesinden sonra ilk yurt dışı resmi ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmesi her iki ülke arasındaki ilişkilere ivme kazandıran bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin ulusal hava sistemini güçlendirmek için Rusya'dan S-400 hava savunma sistemleri için bir teklif istemiştir. Bu durum ABD ve NATO'yu çok rahatsız etmiş olmasına karşın Türkiye 2019 yılı Nisan ayında Rusya ile Suriye ve S-400 füzeleri ile ilgili görüşmeler gerçekleştirilmiş, Temmuz 2019'da S-400 füzelerinin teslimatı başlamıştır (Yeltin, 2021, s. 71).

Türkiye-Rusya ilişkilerinde liderler seviyesinde yapılan görüşmeler neticesinde özellikle dış politika alanında çok temkinli adımlar atılarak

çatışma yerine iş birliğini artırma yoluna gidilmesi tercih edilmektedir. Böylelikle ekonomik ve ticari alanlara ilave olarak askeri ve dış politika alanlarında da ilişkilerin belli bir denge seyrine girmiş olduğu değerlendirilmektedir.

2.2.6. II. Karabağ Savaşı

Ermenistan ve Azerbaycan silahlı kuvvetleri arasında 12 Temmuz 2020’de Dağlık Karabağ Bölgesi’nde Ermenistan ordusunun Azerbaycan topraklarına saldırması neticesinde yaşanan çatışmalar çerçevesinde 20 Eylül 2020’de II. Karabağ Savaşı başlamış ve 44 gün süren savaş Azerbaycan’ın zaferi ile sonuçlanmıştır. Türkiye savaş sürecinde Azerbaycan’ın yanında yer alarak özellikle İHA ve SİHA’larıyla savaşın kazanılmasında önemli rol üstlenmiştir.

Rusya, savaşın 44 günü boyunca açıkça taraf seçmemiş, savaşın ilerlemesine izin vermiş ve Dağlık Karabağ çatışma bölgesindeki askeri varlığını güçlendirmek için yalnızca savaşın sonunda müdahale ederken aynı zamanda diğer dış aktörleri savaştan dışlamıştır. Rusya, Karabağ sorununda iki tarafı dengeleyerek kazanç elde etmiştir. Hem savaş sırasında hem de savaş sonrası dönemde Rusya savaşan iki ülke dengeleme politikasını sürdürmüştür (Cheterian, 2023, s. 1282).

Dağlık Karabağ Savaşı’ndan sonra Ermenistan’ın yenilgiyi kabul ederek 10 Kasım 2020’de imzaladığı bildiri kapsamında ateşkesin gözlemlenmesi amacıyla kurulmasına karar verilen “Türk-Rus Ortak Gözlem Merkezi” 30 Ocak 2021’de Ağdam kentinde açılmış ve faaliyete geçmiştir (Rehimov, 2021). Savaş sonucu bölgedeki güç dengeleri adına Rusya ve Türkiye açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Rusya savaşta üstlendiği arabuluculuk rolüyle bölgenin güvenliğini sağlamak adına askerlerinin bölgede konuşlanmasını sağlamıştır. Türkiye ise savaşın kazanılmasındaki rolü ve savaş sonrası Rusya ile iş birliği içerisinde gözlem merkezinde gözetleme ve kontrol görevlerini sağlayarak bölgedeki konumunu ve etkinliğini arttırmıştır.

2.2.7. Rusya-Ukrayna Savaşı

Günümüzde en önemli gelişmelerden birisi de 2022 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan Rusya ile Ukrayna arasındaki savaştır. Karadeniz bölgesinin kilit ülkelerinden birisi olan Türkiye, ekonomik ve askeri gücünün yanı sıra jeopolitik konumu nedeniyle de söz konusu savaşa yakın coğrafyada yer almakta olup bölgesel gelişmelerden fazlasıyla etkilenebilme hassasiyetlerine sahiptir (Uygur, 2022, s. 83).

Rusya’nın Şubat 2022’de Ukrayna’yı işgal etmesi, uluslararası ilişkilerde ve özellikle Avrupa kıtasında yeni bir kutuplaşmaya yol açmıştır. Batılı ülkeler Rusya’ya çok sert ekonomik yaptırımlar uygulamış ve Ukrayna’ya büyük miktarlarda askeri yardımlar göndermişlerdir. Rusya’nın Ukrayna’yı geniş çaplı işgali, Batı’nın Rusya’yı siyasi, ekonomik ve mali

açından izole etmesine yol açmıştır. Batı ittifakı ile Rusya arasındaki kutuplaşmanın boyutu 1990'ların başından bu yana görülmemiş bir düzeye ulaşmıştır. Bu koşullar altında gri bölgede kalmak, Batı askeri ittifakının bir parçası olmak, aynı zamanda da Rusya ile ticaret ve diyalog kurmak çok zorlaşmıştır (Cheterian, 2023, s. 1282).

Ancak Türkiye bir yandan Rusya, diğer yandan Ukrayna ve Batı ittifakıyla ilişkisini BM genel ilkeleri ve uluslararası hukuk kapsamında sürdürmektedir.

Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan savaştan dolayı Ukrayna'dan diğer ülkelere Karadeniz üzerinden yapılan tahıl sevkiyatı durmuş ve bu durum Ukrayna'dan tahıl alan ülkeleri zor durumda bırakmıştır. Türkiye'nin diplomatik gayretleri sonucunda Türkiye, Rusya, Ukrayna ve Birleşmiş Milletler (BM) arasında anlaşma imzalanarak Ukrayna'dan tahıl sevkiyatı güvenli şekilde yeniden başlatılmıştır (Yılmaz ve Tarhan, 2022).

Türkiye'nin Ukrayna'daki savaş sırasında sergilediği aktif diplomasi ve tarafsızlığın yanı sıra gıda koridorları oluşturma konusundaki yapıcı ve insani tutumu da dünya barışı açısından büyük önem taşımaktadır.

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakını tanımayan ve Rusya'nın Ukrayna'daki tutumuna karşı çıkan Türkiye aynı zamanda Batı'nın kışkırtıcı tutumunu eleştirmekte, Rusya'nın güvenlik endişelerini anladığını ifade etmektedir. Bu dengeleyici tavrıyla Türkiye, çatışmanın çözümüne yönelik etkili bir bölgesel aktör olarak görünmektedir (Uygur, 2022, s. 84).

Türkiye'nin, savaşan iki devlet olan Ukrayna ve Rusya arasında tek arabulucu olması, Türkiye'nin Rus dış politikasının geldiği durumu özetlemektedir.

Söz konusu savaş Türkiye'nin hemen yanı başında yaşanmakta olup uzaması halinde Türkiye'nin güvenliğini, özellikle de Türk Boğazları ve Karadeniz'in güvenliğini tehlikeye atabilir. Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle tüm tarafların karşılıklı yaptırımlarının yol açtığı ekonomik kriz Türkiye'yi de etkilemektedir. Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan bu savaşın barışçıl bir şekilde sona ermesi ve anlaşmazlığın çözülmesinin Türkiye'nin doğrudan ve dolaylı olarak çıkarlarına uygun olacağı değerlendirilmektedir. (Yumuşak, 2023, s. 189).

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin Rusya dış politikasının temelleri 1921 yılında Sovyetleri Birliği ile imzalanan Moskova anlaşmasına dayanmaktadır. Bu anlaşma ile iki ülke arasında dostluk ve saldırmazlık politikası inşa edilmeye başlanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı koşullarında bu dostluk sekteye uğramış, Soğuk Savaş sürecinde farklı kutuplarda yer almanın vermiş olduğu etkiyle zaman zaman anlaşmazlıklar olsa da sınırlı düzeyde iş birliği ile ilerlemiştir. 1991 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılması neticesinde yeni kurulan Rusya Federasyonu'na karşı ilk süreçte dengeli bir politika yürütülemedi, eski SSCB ülkesi olan ve bağımsızlıklarını yeni

kazanan Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik olarak da, duruma hazırlıksız yakalanma nedeniyle istikrarlı bir politika sürdürülemediği.

Bu dönemde Türkiye'nin odak noktası, Türk Cumhuriyetleri ile güçlü dostluk bağlarının geliştirilmesi olmuştur. Türkiye bu hedefe ulaşmak için Rusya'yı gözardı ederek bölge ülkeleri üzerindeki nüfuzunu artırmaya yönelik politikalar uygulamıştır. Bu dönem iki ülke arasındaki ilişkiler, Orta Asya ve Kafkasya'da daha çok rekabet içerisinde ilerlemiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise iki ülke arasındaki ilişkiler daha gerçekçi ve sürdürülebilir bir hal almıştır. 2002 yılından sonra iki ülke arasındaki ilişkiler rekabetten çok iş birliğine evrilmiş ve son yıllarda çok boyutlu bir ortaklığa bürünmüştür.

Jeopolitik düzeyde Rusya ve Türkiye rakipken ve kendilerini sürekli olarak çatışmaların zıt taraflarında bulurken, stratejik düzeyde hem rekabeti hem de iş birliğini sürdürdükleri gözlenmektedir.

Bölgede yaşanan farklı sorunlara karşı (Suriye iç savaşı, II. Karabağ Savaşı ve Ukrayna Savaşı), farklı görüş ve taraflarda olmalarına rağmen daha itidalli bir politika ile Türkiye-Rusya ilişkileri iş birliği kapsamında gelişerek dengeli bir şekilde sürdürülmektedir. Günümüzde bölgesel ve küresel gelişmeler çerçevesinde şekillenen uluslararası konjonktür çerçevesinde Türkiye, Rusya ile bazen faaliyet ortaklığı politikası, bazen de kendi milli çıkarlarını ihlal etmeyecek şekilde bir dengeleme politikası uygulamaktadır. Her ne kadar iki ülke arasındaki iş birliğinin kapsamı ister küresel ister bölgesel ölçekte olsun mevcut farklılık ve anlaşmazlıkların tamamen ortadan kaldırılmasına izin vermese de her iki tarafın da söz konusu sorunlara çözüm bulmak için çaba sarf ettikleri görülmektedir.

Sonuç olarak; Türkiye ve Rusya birbirleri ile yakınlaşma ve iş birliğine yönelik politika izlerken bir denge kurmaya çalışmaktadırlar. Her iki ülke de uyguladıkları bu yakınlaşma ve iş birliği politikalarının kendilerinin çıkarlarına uygun olduğunun farkında olup bunu jeopolitik bir kazanç olarak değerlendirmektedirler.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Çağlar Özer: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Çağlar Özer: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Akgül, F. (2007). Rusya'nın Putin dönemi Avrasya enerji politikalarının Türkiye-Rusya ilişkilerine etkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(05), 129-157.
- Alkan, M. N., & Mehdizadehyoushanlouei, M. (2023). Türkiye-Azerbajjan relations in the first and Second Karabakh Wars. *Upa Strategic Affairs*, 4(2), 204-227.
- Arafat, M., & Alnuaimy, M. (2011). The Turkish-Russian relations in the era of AKP. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 103-133.
- Arslan, L. (2022). Sovyet Rusya-Türkiye ilişkilerinin milli mücadeleye katkıları. *Bengi Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, (1), 163-192
- Balta, E., & Çelikpala, M. (2020). Turkey and Russia: Historical patterns and contemporary trends in bilateral relations. G.M. Tezcür (Ed.), *The Oxford handbook of Turkish politics* in (p.585-604). Oxford Academic,
- BBC (2020, 2 Ocak). *Libya'daki en önemli siyasi aktörler hangi ülkeler ve kim, ne istiyor?*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50976809>.
- BBC (2022, 30 Eylül). *TürkAkım doğalgaz boru hattı operatörü: İhracat lisansımız iptal edildi, Türkiye ve Avrupa etkilenmeyecek*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgd4vz17rpo#:~:text=Rusya%20ile%20T%C3%BCrkiye%20aras%C4%B1nda%20in%C5%9Fa,n%C4%B1n%20do%C4%9Fusuna%20ve%20g%C3%BCneyine%20ula%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1labiliyor>.
- BBC (2023, 27 Nisan). *Akkuyu nükleer güç santrali açıldı: tesis, Türkiye ve Rusya için neden önemli?* <https://www.bbc.com/turkce/articles/cmmeldey0qeo>
- Büyükakıncı, E. (2012). Türk-Rus ilişkilerinin değerlendirilmesi: Güvenlik sorunsalından çok boyutlu derinliğe geçiş. E. Büyükakıncı and E. Bacanlı (Ed.). *Sovyetler Birliği'nin dağılmasından yirmi yıl sonra Rusya Federasyonu: Türk Dilli Halklar ve Türkiye ile ilişkiler*, içinde (ss.779-842). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Cheterian, V. (2023) Friend and Foe: Russia–Turkey relations before and after the war in Ukraine, *Small Wars & Insurgencies*, 34(7), 1271-1294, <https://doi.org/10.1080/09592318.2023.2185443>
- CNN (2020, 6 Mart). *Erdoğan Putin görüşmesi sonucu*. <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogan-putin-gorusmesi-sonucu-6-mart-idlib-son-dakika-haritasi>

- Çelikpala, M. (2015). Rekabet ve iş birliği ikileminde yönünü arayan Türk-Rus ilişkileri. *Bilig*, (72), 117-144.
- Erol, M. S. (2012). Türkiye'nin Orta Asya politikasına Rusya Federasyonu ve bölge ülkelerinden genel bir bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1),1-20.
- Erşen, E. & Parlar Dal, E. (2018). Türk-Rus ilişkilerinin Karadeniz Kafkasya boyutu: uçak krizi ve sonrası. *TASAM*, (51), 53-56.
- Erşen, E. (2016). Suriye sorunu gölgesinde Türkiye-Rusya ilişkilerinde normalleşme süreci. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (3), 153-171
- Euronews (2023, 1 Ekim). *BM heyeti, 30 yıl aradan sonra Ermenilerin terk ettiği Dağlık Karabağ'da* <https://tr.euronews.com/2023/10/01/bm-heyeti-30-yil-aradan-sonra-ermenilerini-yaklasik-tamaminin-evini-terk-ettigi-daglik-kar>
- Günay, H. (2019). *Soğuk Savaş sonrası Türkiye-Rusya ilişkilerinin yaşanan gelişmeler bağlamında incelenmesi* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Rumeli Üniversitesi.
- Isachenko, D. (2021). *Turkey and Russia: the logic of conflictual cooperation*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und
- İpek, C.D., & Güler, M.Ç. (2021). Turkey and Russia in Syrian War: Hostile friendship. *Security and Defence Quarterly*, (35), 77-92
- İsmayil, G. (2017). Ortadoğu'da son dönem Türkiye-Rusya İlişkileri (Suriye krizi örneğinde). *ASOS Journal*, (45), 181-189, <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.12228>
- Gökçe, M. (2008). Sovyet sonrası dönemde hazar çevresinde yaşanan rekabet. *Journal of International Social Research*, 1(3),178-208.
- İşyar, Ö.G. (2021). *Türk dış politikası: Sorunlar ve süreçler*. Dora Yayınları.
- Karaağaç, Y. (2021). Tarihten bugüne Dağlık Karabağ problemi. *Arel USAM Stratejik Bakış*. 16-26.
- Kırdar, S. (2008). Conflict Resolution in Georgia: An analysis applying the intractable conflict theory and the governmental politics model. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 13(3), 51-71.
- Kibar Önder, NM. (2021). Kaddafi dönemi Libya iç ve dış siyaseti: Libya Arap baharında Türkiye Politikası. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), 136-148.
- Mammadova, F. (2019). *Soğuk Savaş sonrası Türkiye- Rusya ilişkilerinin gelişimine tarihsel bir bakış* [yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Neciyev, E. (2011). Azerbaycan'ın Sovyetleştirilmesi sürecinde Karabağ problemi. *Ermeni Araştırmaları*, (39), 163-186.
- Özbay, F. (2011). Soğuk Savaş sonrası Türkiye-Rusya ilişkileri: 1992-2010. *Bilge Strateji*, 3(4), 35-77.

- Özbyay, F. (2013). *Türk - Rus ilişkileri*. Bilge Adamlar Kurulu Raporu.
- Özçelik, M. (2010). İkinci Dünya Savaşı'nda Türk dış politikası. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(29), 253-269.
- Özdal, H., Özertem, H. S. , Has, K., & Demirtepe, M. T. (2013). *Türkiye-Rusya ilişkileri: rekabetten çok yönlü iş birliğine*. International Strategic Research Organization (USAK).
- Özdal, H. (2016). *Rus dış politikasında Ukrayna-Sovyetler Birliği'nin dağılmasından Kırım'ın ilhakına*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Özdemir, L. (2021). Dağlık Karabağ meselesinde değişen gidişat ve Türkiye'nin rolü . *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2) , 81-107 .
- Özer, Ç. (2021). Suriye krizi bağlamında Türkiye Rusya ilişkileri (2015-2021). 4. *Uluslararası Türk – Rus Dünyası Akademik Araştırmalar Kongresi Kitabı* içinde (ss. 53-62).Ankara: Asos Yayınları.
- Özkurt, O.E. (2019). *Karşılıklı bağımlılık teorisi üzerinden Türkiye-Rusya ilişkileri*. [yüksek lisans tezi].Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne Ankara
- Rehimov, R. (2021 30 Ocak). *Dağlık Karabağ'da Türk-Rus ortak gözlem merkezi faaliyete başladı*. <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephehatti/daglik-karabagda-turk-rus-ortak-gozlem-merkezi-faaliyete-basladi/2128198>
- Rehimov, T. (2023, 10 Ekim). *Karabağ'daki Rus barış gücü askerlerinin boşalttığı noktalarda Azerbaycan polisi görevini sürdürüyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/karabag-daki-rus-baris-gucu-asgerlerinin-bosalttigi-noktalarda-azerbaycan-polisi-gorevini-surduruyor/3013989>
- Russell, M. (2021). Russia–Turkey relations: A fine line between competition and cooperation. Belgium: European Parliamentary Research Service.
- Sapmaz, A., & Sarı, G. (2012). Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan tarafından kuvvet kullanım olasılığının analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(15), 1-32.
- Sarıkaya, Y. (2021), İran'ın İkinci Karabağ Savaşı tutumu: Takke düştü kel görüldü, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 84-103.
- Shlykov, P. (2018). Russian-Turkish relations in the Wider Black Sea Region: Cooperation and Competition. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 93-116
- Sönmezoğlu, F. (2016). *Son on yıllarda Türk Dış politikası*. İstanbul: Der Yayınları.

- Suyundıkov, S. (2021). *XXI. yüzyılda Türk-Rus ilişkileri (2000-2020)*. [yüksek lisans tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Svarin d. (2015) Towards a Eurasian axis? Russia and Turkey between cooperation and competition. *Global Affairs*, 1(4-5), 381-398, <https://doi.org/10.1080/23340460.2015.1117250>
- Szulecki, K., & Overland, I. (2023). Russian nuclear energy diplomacy and its implications for energy security in the context of the war in Ukraine. *Nature Energy*, 8(4), 413-421.
- Topsakal, İ. (2016). Tarihi süreçte Rusya-Türkiye ilişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 33-53.
- Türkten, F. ve Cura, A. (2023, 4 Eylül). Cumhurbaşkanı Erdoğan Rusya Devlet Başkanı Putin ile bir araya geldi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-rusya-devlet-baskani-putin-ile-bir-araya-geldi/2982815>
- Ural, S. , & Topçu, İ. (2016). Soğuk Savaş dönemi Türk basınında Sovyet tehdidi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 519-532.
- Uygur, B.Ö. (2022). *1921 Moskova Anlaşması ve bağlı gelişmelerin Türk Rus ilişkilerine etkileri ve günümüze yansımaları*. [yüksek lisans tezi]. Ufuk Üniversitesi.
- Yeltin, H. (2019). *Neoklasik realizm bağlamında son dönem Türkiye Rusya ilişkileri*. [yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yeltin, H. (2021). Türkiye ve S-400 hava savunma sistemleri: Türkiye-ABD-Rusya ilişkilerindeki yeri. *Anadolu Strateji Dergisi*, 3(1), 65-78.
- Yeltin, H., & Işık, K. (2017). Rekabetten iş birliğine giden süreçte Türkiye-Rusya ilişkilerinde Bir Test: Suriye krizi. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 39-50.
- Yeşilot, O., & Özdemir, B. (2016). Türk-Rus ilişkilerinin geleceği: Rekabet mi? iş birliği mi?. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 55-73.
- Yılmaz, M. E. (2010). Soğuk savaş sonrası dönemde Türk-Rus ilişkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(13), 27-42.
- Yılmaz, S. , & Yakşi, A. (2016). Osmanlı Devleti'nden Günümüze Türk-Rus İlişkileri. *Türk-Rus İlişkileri*,(17), 9-57
- Yumuşak, T. (2023). Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki arabuluculuk rolünün değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 165-194.
- Yılmaz, M.Ş. & Tarhan, M. (2022, 23 Temmuz). *Dünya, İstanbul'daki tahıl koridoru anlaşması için Türkiye'yi tebrik etti*. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/dunya-istanbuldaki-tahil-koridoru-anlasmasi-icin-turkiyeyi-tebrik-etti/2644269>

Extended Abstract

Although Turkish-Russian relations date back to 1492, during the Ottoman Empire period, they generally continued with conflicts and wars. In 1917, after the Bolshevik revolution in Tsarist Russia, relations between the two countries entered a positive process and Soviet Russia supported Türkiye during the War of Independence and signed the Moscow Treaty in 1921, which laid the foundations of a sincere relationship. However, relations between the two countries took a negative course during the Second World War. The traditionally hostile and negative atmosphere between Türkiye and Russia also played a role in the blockade of the international system after the Second World War. The international system consisting of two blocs, East and West, was replaced by two different poles, Türkiye and the Soviet Union. The two countries, which belonged to two different blocs due to their national interests, were uncomfortable with being in different blocs with each other and lived in an environment imposed on them by the international system that did not allow them to develop their relations. During the Cold War, the Soviet Union perceived Türkiye and Türkiye perceived the Soviet Union as a major external threat. Moreover, at the social level, the two nations preferred to isolate themselves from each other. With the end of the Cold War and the collapse of the bipolar world order, relations between Türkiye and Russia entered a new era. In the new period, foreign policy, which could not be carried out in a balanced manner at first, has been developed and maintained in a more balanced manner since the 2000s. In this study, the political relations between the Republic of Türkiye and the Russian Federation after the Cold War were analysed within the framework of competition and cooperation.

A comprehensive literature review was conducted to analyse Türkiye's foreign policy towards Russia and books, articles and scientific publications on Türkiye-Russia relations were reviewed. The post-Cold War political relations between Türkiye and Russia were examined chronologically in terms of the areas of competition and cooperation of the two countries in the face of regional events. In this context, firstly, the historical background of the relations between the two countries was given in the study, and then the political relations between Türkiye and Russia after the Cold War period were analysed by dividing them into two periods: 1991-2002 and 2002 to the present. As a result of the study; although the political relations between the two neighbouring countries with deep-rooted state traditions did not follow a balanced course between 1991-2002, it was evaluated that the political environment changed in the 2000s and after the changes in power in both countries, they became positive under the heads of state and progressed with a balanced foreign policy approach moving towards competition, cooperation and operational partnership in different regions and fields.

Since the 15th century, which is considered to be the official beginning of Turkish-Russian relations, it is possible to talk about periods of friendship or alliances in addition to the discourse developed through enmity. It is stated that the foreign policy between two neighbouring countries with deep-rooted

state traditions was shaped in line with the international environment of the period. Bilateral relations, which were positive during the Republican period, evolved into a negative situation during the Second World War, and continued with limited conflict and co-operation during the Cold War with the effect of being on opposite poles.

After the Cold War, relations between the two countries did not follow a balanced course between 1991 and 2002, and progressed within the framework of competition in Central Asia and the Caucasus rather than co-operation. After the 2000s, relations between Türkiye and Russia took a positive turn with the change of power in both countries and the diplomatic relations maintained by the heads of state, and a balanced foreign policy approach was adopted, moving towards competition, cooperation and partnership in different regions and areas.

Although there are different views and positions on different issues in the region (the Syrian civil war, the Second Karabakh War, and the Ukrainian War), Türkiye-Russia relations continue to develop with a more balanced policy. Today, within the framework of the US-Russia global rivalry and the international situation, Türkiye sometimes implements an operational partnership with Russia and sometimes a balancing policy in a way that does not violate its own interests. Even though both Türkiye and Russia approach the problems in the international environment from different perspectives, they prefer to stay away from actions and policies that would shake their bilateral relations. Although the scope of co-operation between the two countries does not allow for the complete elimination of existing differences and disagreements, whether on a global or regional scale, given the established political institutions of both sides, it would not be wrong to conclude that both sides have the capacity to do so. They are making a co-operative effort to propose solutions to these problems.

The fact that Türkiye is the sole mediator between Ukraine and Russia, two warring states, summarises the state of Turkish foreign policy towards Russia. Türkiye's attempt to transport grain through Ukrainian ports and the reaction of all parties is the result of the successful development of bilateral relations between Türkiye and Russia, especially Ukraine.